

Még civilben, az öltöző felé menet

Igy Jöttem

CSÍKY IBOLYA

Ha a ráaggatott jelzokbol kellene színészi jellem-arcot mintázni Csíky Ibolyáról, a kép alapkarakterét bizonyára a nőiség varázsa adná. Éva ósanánktól eredeztethető örökség, amit ugye, nem egyenlő részben osztogatott utódainak, legyenek azok bár Thália szolgálóleányai, azaz papnői. Ez a varázs, mármint a Csíky Ibolyáé, nem a szelíd fajtából való, hangban, színben erősebb, mint a naivaké, kihívó, sőt olykor erőszakos, de ahány szerep, tulajdonosának érzékenységé annyi változatát képes kipróbálni. Mind igaz tehát: a kacér, a démoni, a csábos, az érzéki, a delejes, a simulékony, a hódító és a többiek. S ezekkel együtt úgy igaz, hogy minden arcát el lehet hinni. Mert női varázsa is attól igazi, hogy őszinte. Az ilyen színészt mondják őstönös színésznek, aki ráérez, és egyszerű természetességgel beleköltözik a szerepbe, s attól fogva ők ketten egyek, minden magyarázat fölösleges, legfeljebb a rendező karmesterpálcája irányíthatja egy lépést ide vagy amoda. Dicséretül az ilyen színészre mondják: az isten is színpadra teremtette. Akik itt a Körös-parti színpadon tizenkilenc éve látják Csíky Ibolyát, annyit tehetnek hozzá: jól tette.

— Ebben egyetértünk. Nem tudom más pályán elképzelni magam. Csak három év volt az életemben, mikor elbizonytalanodtam, az elrendelést illetően. Amíg a felvételi vizsgám sikerült végre a színiakadémiára. Pedig próbálgattam már rég a „világot jelentő deszkákat”. Kezdetben kincses szülővárosom cipőgyári kultúrscsoportjának voltam a tagja. Első és egyetlen menedzserem, édesanyám, aki akkor cipőgyári munkásnő volt, ajánlott maga helyett. Azt még édesanyám sem tudta, hogy leánya már otthon is

kipróbálta a színjátszást, jóval előbb; mégpedig úgy, hogy fűgönnnyel kettéválasztott lakásunk konyharésében felcícomázta magát, aztán átment a függöny túlsó oldalára, a „színpadra”, és eljátszotta a mamától hallott meséket. Ez volt gyerekkori boldogságom. Ahhoz, hogy a „boldogság” ne tessék nagyképűségnek, hozzá kell tennem, hogy egész gyerekkoromban kísértő gátlásosságomat ezzel sikerült feloldani. Kövér voltam, gúny tárgya volt a kövérségem, s ez fájt, szenvedtem tőle. Ott a négy fal között, a függöny előtt felszabadultam, szépek éreztem magam. A megnyilatkozás képtelensége akkor, ott megszűnt. Nem tudom, más pályán megszünhetne-e? Mert én máig is csak a színpadon szabadulok meg a gátlásosságomtól. Jó, most mély lélegzetet veszek, és folytatom. Bizonyára sokan tiltakoznának: ugyan, Csíky gátlásos...?! Volt egy időszak, amikor megjátszott gátlástalansággal próbáltam úrrá lenni rajta. Pszichológusok tudják, mennyire tipikus folyamat ez. Kiábrándító lehetett, hamis. És sajnos eredménytelen. En nem tudom magammal vinni a szerepeimet a színpadon kívülre. Ha próbáltam, megbuktam. Nemrég is meghívott vendégként ülök egy fotelben a sarokban, hallgatók és mosolygók, és figyelem a többieket; egyszercsak rámnéz a házigazda, szemrehánnyással a tekintetében: „Nahát, én azt hittem, milyen jól elmulattatsz majd minket!” Mit mondtam volna? Hogy az én felismert belső törvényem szerint, akit megtisztellek, azzal őszinte vagyok? Nincs kínosabb kényszer, mint civil arcomat bohócokra igazítani. Már nem teszem. Önmagam iránti kötelességemet is megtanultam az elmúlt évek alatt, nemcsak a sok szerepet.

— Azt mutatja ez a szerepnapló, hogy 54 szerep fért be a tizenkilenc évbe. Ebből harminckettő főszerep. Mondhatnád valamelyiket sorsformálónak?

— Inkább sorolom az emlékeztetéseket. A Herbák János cipőgyár színjátszócsoportjában a Titanic keringő szobalány-szerepében kaptam az első nyilvános tapsokat. Tizennyolc éves voltam. Azóta gyakorolom a közönség előtti meghajlást, ezt a gyönyörű mozdulatot. Sosem teszem meghatottság nélkül. Magamban mindig mondom: köszönöm, köszönöm, köszönöm. Hálás vagyok a kultúrpalota színjátszócsoportjának, Horváth Béla és Bisztray Mária irányításának. Munkások, egyetemisták jartak oda, a játék igazi örömet tanultuk együtt. En például lehettem a Névtelen csillag, Sebastian darabjában,

A cipőgyári színjátszó csoportban. Partnerre: Sirbu István.

ban, még mielőtt egyáltalán észrevétehettem volna magam a színiakadémia selejtezőjének nagy égi mezején. Az első nekifutás eredménye különben tízes drámai gyakorlat, elmélet elégtelen. A pofon akkorát csattant, hogy még most is hallom néha. Azért ülök olyan alázattal a gyermekeim mellett, tanulásukat „felügyelendő”. Büntetésből még egyszer kijárom az iskolát, talán könnyíték a lelkiismeretemen. A képhez az is hozzátartozik, hogy általában befolyásolható, gyenge akarátú ember vagyok, de ha valamit elhatározok, attól engem nem lehet eltéríteni. Így lettem, harmadik nekifutással: színész. Sorsfordító szerepek azóta is a Lady-t

Két és fél éves korában készült róla az első művészfotó

A család

Az ember tragédiájában, Miske Lászlóval

érem, diplomavizsgámat Tennessee Williams Orfeusz alászáll című darabjában. Olyan érzéssel azóta sem álltam színpadon. Talán ez volt az egyetlen eufóriás átlényegülésem. Szerepálmom nincs, most sincs. De a Lady-t szeretném megismételni. Hátha ez lenne az igazolás önmagamnak, hogy érdemes volt ezt a pályát választani.

— Ez úgy hangzik, mintha kéteyed volnának. Es nem hangzik valami meggyőzően. Színpadi sikereid megbecsült helyet biztosítottak a pályán. Hadd ne mondjam én, hanem idézzem a sok-sok elismerő kritikát, meg a közönséget, amely mindig bejön Csíky színlapi hívására. Majd húsz éve, amióta megjelent a Körös-parti város színpadán egy Josie névre hallgató szomorú lány, a *Boldogtalan hold* kockásinges hölgyét, a fedezet egye gyűl. Folytatta aztán a sort a *Liliom* Júliája, az *Elvesztett levél* Zoiticiája, a *Csongor és Tünde* Ledérje, *Az ifjú W Charlotte*-ja, *Az ember tragédiája* Évája, a *Koldusopera* Polly-ja, *Beatrice*, a *Pillantás a hídról* asszonya, *Budai Nagy Antal* szerelmese, *Bese Anna*, *Rozika az Úri muriból* és újra egy Éva, *Sütő András Káin* és *Abel* című drámájának aggódó anyarcaú ósaszonya, aki már nem kóborolja végig a történelmet, változó alakban: figyelme megállapodik „csillagjáró, égben gyalogló, álmokszabotló” gyermekein. Nem érzed, milyen kivételes helyzet, adottság — kortársunkká tenni írói képzelet-alkotta tegnapi és mai embereket, jellemükkel, sorsukkal együtt közénk telepíteni és rámutatni: nézzétek?

— Amilyen könnyen öltözöm be szerepalakjaimba, olyan szigorúan kérdezem mostanában magamtól: és mit mondok embertársaimnak ott a nézőtérben? Ha felszökik hozzám valami jelzés, márpedig ritka a visszajelzés nélküli előadás, akkor érezhetően erősödik a biztonságom, akkor színészársaimmal együtt fontosnak tudom magam. Olyankor elfelejtem a turnék sokszáz kilométeres rázós útjait, a folyamatos előadások készenléti állapotát, nincs fáradtság, semmi sincs, csak az egymásrautaltság nyugtató érzése. A tudat, hogy szükségünk van egymásra. Nem tudom, hogy volt régen, hogy biztosították a primadonnákat létezésük áldásos, pótolhatatlan, nélkülözhetetlen voltáról? Sokszor éreztem már, hogy szeretnék kilépni díszes kacatjaimból, ki a bábuból, és mondani szeretném feljűk halk szóval: hagyjuk az óriási illúziókat, de legyünk minden nap gazdagabbak valamivel. Egy-másrafigyeléssel, segítészándékkal, szeretettel, reménykedéssel, az őrző öröm készségével, a szavainkkal. Azt is elárultam ezzel, ugye, hogy nem egészen mindegy már, mit játszom. Valahogy távolodnak tőlem az eddig folyvást rámszabott figurák, asszonyok, akik maguk körül érzik forogni a világot. Kevesebbet számít a külsőség. Kíváncsi vagyok a színműirodalom asszonyai közül azokra, akiknek sorsuk van.

— Színészlethez tartozik, hogy egyszer folyvást, máskor ritkábban játszik. Csíky Ibolya nevét mostanában mintha kevesebb új színlapon láthatnánk.

— Szerencsére futnak még az előző évad darabjai is. De mondjam el példázatul egy nyári vakáció emléket. Minden gyönyörű volt, nagy fürdés, nagy feledkezések. És mégis. Valami borzasztó feszültség ott belül. Szinte kétségbeesés. Mígnem aztán odakuporodtam két öreg néni mellé, és elkezdtem szavalni Arany János versét, *A bajusz-t*. Utána olyan jó nyugalom fogott el. Megtaláltam magamat attól, hogy közönségre találtam. Különben szeretek közönség is lenni. Vitályos Il-dikó könnyed, elegáns játékát mindig elbűvölten figyelem. Ahányszor láttam, annyiszor csodáltam Dor-rián Ilona nőies báját. Vagy Hor-váth Béla humorát. Milyen nehéz kimondani: néhai. Szeretem látni Vadász Zoltán lebilincselő, kemény, színpadi karaktereit, jó találkozn-i Tarr László derűből és rezignáció-ból keveredő bölcsességével. Még sorolhatnám. Sokan vannak, akik-nek jó, ha nézőjük lehetünk. Kö-zösséget érzek velük, mert ha egy-niségük, szerepkörük különbözik is, létük hasonlóan az enyémhez. Lehet, hogy azért is vallom magam hó-doló nézőjűeknek, mert elérhetetlen magasságban látom őket.

— Azok után, akiknek nézőként halásan tapsolsz, elmondanád, kik-től tanultál?

— Horváth Bélától fegyelmet, tiszteletet a pálya iránt. Kovács Györgytől valami máig is csodált alázatot. Emlékszem egy régi szava-lóestre, Arany János verseit mon-dtuk. Kovács György ott járkált a színpad mögött, és tenyerében gyűrögette az összetekert papírla-pot. Szeretett ilyen kis papírte-kerccsel a kezében verset mondani. Olyan izgatott lehetett, hogy vára-kozás közben az ügyelő hatszor adott új lapot a kezébe. Összemor-zsolta őket anélkül, hogy észrevette volna. Neki már akkor semmi másra nem összpontosult a fi-gyelme, csak arra a pillanatra, mi-kor megszólal majd Arany János szavával. A főiskolán sokat tanul-tam Tompa Miklóstól. A vizsgáló-adás egyik jelenetében például a fojtott indulat megnyilvánulását azóta is visszaálmodom. Talán gya-korlom is, nem tudom. Tarr László a színpadi jelenlétről oktatott máig tartó hatással: akkor is légy jelen, mikor eltakar egy másik helyzet, egy másik alak, egy másik szöveg. Veled egész az egész. Ha az ember olyan sokáig tartozik egy társu-latba, mint én ide, természetes, hogy az összehangolódás is tele van tanulsággal. Szeretem a társulatot, otthon érzem magam. Mikor be-jeztem a főiskolát, őt színház hívott. Csak a városomé nem, pe-dig a sétatéri színpadra vágytam első fellépésem óta. Farkas István hívására jöttem ide, s azóta csak egyszer kísértett meg a lehetőség, Haeg és Csorba hívott főiskolai éveim színhelyére '73-ban. Nem mentem el, de azt nagyon sajná-lom, hogy soha nem szerepelhettem Harag György rendezte előadás-ban.

— Nem volt szokás nálunk vendégrendezőt hívni. Tehát másféle rendezői beavatkozás hozott pályamódosítást a hódító asszonyszere-pék színésznoyének. Úgy hívják...

— Andrea és Lacica. Szükségem

volt a családra, gyermekkorom ál-landóan kísértő hiányérzete paran-csolta, hogy legyen családom, s a szeretet védelmében tartsam az enyémet. Nem mondok újat vele: az anyaság olyan érzelmi teljességet tud adni egy asszonynak, hogy a hivatása is nyer vele. Például nap-jaim feszes beosztása elől már rég elmenekült előbbi rendszertelenségem. Önfegyelemből is gyakran adok jelest magamnak. Vagy lega-lábbis jót. Amikor a múltkor leját-szottam az öltözőben a trafikjelene-tet, könnyezve kacagtunk. Mert amint duzzadó, pohos csomagjai-mat leteszem, odatámasztom, meg-állítom, hogy a pénztárcát előko-torhassam, a tejesüveg tiltakozásul felborul, bele a tasakba, onnan a földre, egész szép tócsa kerekedik a trafikban; a trafiksnőnek megke-rekedik a szeme, most mi lesz, s még mindig kerekedik és nő, ami-kor megkérem: legyen szíves adjon egy rongyot, s már törölöm a tócsát, teszem ide-oda a csomagokat, mo-som fel a trafikját, még a csikkeket is felszedem, hogy kevesebb legyen reggel a takarítónőnek. Igaz, a gye-rekeknek is kevesebb lesz a reggeli-jük, de a jelenet a mosoly jegyében fut, a trafikban is, az öltözőben meg különösképpen. Még a trafi-kusnő is megenyhült a végén irá-nyomban. A köszönésemet is fo-gadta. Mondom olykor magamnak: ha idősebb leszek, biztos vigjátékok fogok játszani. Helyzet mindig adó-dik, az én öniróniám meg, úgy lá-

A Koldusoperában Cseke Sándorral

A Vidám siratóban is Miske László volt a partnere

Varga Vilmossal A kaktusz virágában

tom, egyre csak fejlődik. Ilyen fej-lődés láttán még azt is megérem, hogy erősen matematikára összpön-tosító harmadikos lányomtól is el-tanulok valamit.

— Csíky Ibolya tud még vala-mit, amit mostanában alig-alig árul el a közönségnek. Pedig régen ese-dékes már...

— Énekelni? Valóban szeretek. Próbáltam is néha, sanzonokat. De önálló estet vállalni képtelen va-gyok. Félék az egyedüléttől, part-ner és rendező nélkül. Önállóságot nem sikerült sem tanulnom, sem ki-nevelnem magamban. Maradok te-hát a vággyal: szeretnék énekelni, majdnem annyira, ahogy a Lady-t

szerettem. Hogy divatosan mond-jam: változott az értékrendem. Nem szeretem már a boldogsághaj-szólo lányokat és asszonyokat, unom a hiú kis és nagy vadakat. Nem éppen divatirányban válto-zott, de nem is csak egyéni oko-ból. A küzdő embert becsülöm, igazabban és mélyebben becsülöm, mint amikor Ádám oldalán hallgat-tam a parancsot, az Édenből ki-űzötték riadtságával: küzdj és bízza bízzál. Most már értem a küzdő embert. És szeretném, ha bizni tudna. De hol a szerep, amivel segí-teném?